

**Министарство рада, запошљавања
и социјалне политике**
Сектор за заштиту особа са инвалидитетом

**ВОДИЧ КРОЗ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Јануар 2005. године

Поштовани ,

Пред вама је публикација коју је припремио Сектор за заштиту особа са посебним потребама Министарства рада, запошљавања и социјалне политике. Потрудили смо се у оквиру правног система Републике Србије направимо јасан, јединствен и прегледан **ВОДИЧ КРОЗ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ** у Републици Србији, за који сматрамо да ће засигурно олакшати тражење и остваривање права свим заинтересованим појединцима.

Сектор за заштиту особа са посебним потребама
Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

Заштита особа са инвалидитетом је један од најосетљивијих и најспецифичнијих елемената друштвено-развојне, економске и пре свега социјалне политике уопште. Наш задатак јесте да афирмишемо развој инвалидске заштите у оквирима модерне, плуралне социјалне политике имајући у виду особу са инвалидитетом као појединца, личност са свим општим и специфичним потребама.

Системска решења морају свакој групацији особа са инвалидитетом омогућити да обликују, изражавају и реализују своје основне развојне потребе као и посебне интересе, да имају једнаке могућности као здрави људи, а пре свега да имају право на различитост.

Положај особа са инвалидитетом у нашој земљи уређен је бројним законским и подзаконским актима, те се тако одредбе везане за права особа са инвалидитетом сусрећу у свим важнијим законима изгласаним од стране Парламента. Готово сваки законски акт у бар једном свом члану говори о неком праву особа са инвалидитетом. Поред позитивних прописа изгласаних од стране Парламента, положај особа са инвалидитетом уређен је Међународним конвенцијама које је наша земља ратификовала, а чиме су исте постале део унутрашњег права или унутрашњих позитивних прописа, ништа мање обавезујућих од закона које је изгласао Парламент. Као акти међународног права најзначајнији су Декларације УН о правима инвалидних лица, Конвенција УН о правима детета, а ускоро очекујемо и усвајање Конвенције о заштити и промовисању права и достојанства особа са инвалидитетом.

Стварањем Сектора за заштиту особа са посебним потребама при Министарству рада, запошљавања и социјалне политике особе са инвалидитетом су после дугог низа година добили равноправног партнера чији је основни задатак да штити положај особа са инвалидитетом и у сарадњи са различитим инвалидским организацијама и инвалидима као појединцима исти унапређује и усавршава.

У том циљу овај сектор је непосредно након формирања предузео одређене законом предвиђене кораке како би отклонио неке од видљивих недостатака позитивних правних прописа, а који су директно штетили положају особа са инвалидитетом. Сектор ће и даље радити на унапређењу положаја и квалитета живота особа са инвалидитетом, кроз различита законска решења.

У плану нам је доношење **Националне стратегије** као веома важног стратешког документа не само за особе са инвалидитетом, већ и за целокупну друштвену заједницу.

У овој публикацији могу се пронаћи информације о правима особа са инвалидитетом и условима за њихово остваривање, односно коришћење услуга институција у свим системима заштите у оквиру нашег правног система: у системима социјалне заштите, здравствене заштите, породично-правне заштите деце и породице, васпитања и образовања, запошљавања и радних односа, пензијског и инвалидског осигурања, саобраћаја и области пореско-правног система, становања...

Трудили смо се, да на једноставан начин говоримо о правима и условима за њихово коришћење, а водич је намењен свим особама са инвалидитетом, као и свима који су професионално ангажовани у области рада са особама са инвалидитетом.

Права особа са инвалидитетом уређена су између осталог међународним документима универзалног карактера и документима који се баве специфично правима особа са инвалидитетом.

На основу међународноправних инструмената произилазе три основна закључка:

- принцип једнакости права садржаних у корпусу људских права која представљају саставни део међународноправних инструмената односи се на сва лица, укључујући и лица са инвалидитетом
- лица са инвалидитетом имају и специфична права
- не постоји јединствена листа специфичних права, већ се она налазе у великом броју правних инструмената или су призната у судској пракси.

Устав Републике Србије, као најопштији акт нашег позитивног законодавства, генерално забрањује дискриминацију (у ширем тумачењу и особа са инвалидитетом).

Грађани су једнаки у правима и дужностима и имају једнаку заштиту пред државним и другим органима без обзира на расу, пол, рођење, језик, националну припадност, вероисповест, политичко или друго уверење, образовање, социјално порекло, имовно стање или које лично својство.

Слободе и права остварују се, а дужности се испуњавају на основу Устава, осим кад је Уставом предвиђено да се услови за остваривање појединих слобода и права утврђују законом.

Законом се може прописати начин остваривања појединих слобода и права кад је то неопходно за њихово остваривање.

Злоупотреба слобода и права човека и грађанина противуставна је и кажњива, онако како је то законом предвиђено.

Обезбеђује се судска заштита слобода и права зајемчених и признатих Уставом.

- Свако има право на заштиту здравља.
- Деца, труднице и стара лица имају право на здравствену заштиту из јавних прихода, кад то право не остварују по неком другом основу, а друга лица под условима утврђеним законом.
- Свако има право на рад.
- Јамчи се слобода рада, слободан избор занимања и запослења и учешће у управљању. Свакоме је, под једнаким условима, доступно радно место и функција.
- Грађанима који су делимично способни за рад зајемчује се оспособљавање за одговарајући посао и обезбеђују се услови за њихово запошљавање, у складу са законом.
- Држава обезбеђује социјалну сигурност грађанима који су неспособни за рад, а немају средства за издржавање.

У најширем смислу речи, социјална заштита обухвата системе социјалне сигурности и социјалне заштите. Област социјалне заштите и социјалне сигурности регулисана је Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности грађана.

Делатност социјалне заштите подразумева организоване мере и активности на стварању услова за остваривање заштитне функције породице, услова за самосталан живот и рад лица која се налазе у стању социјалне потребе, или за њихово активирање у складу са способностима, обезбеђивање средстава за живот материјално необезбеђеним за рад неспособним грађанима и другим грађанима који су у стању социјалне потребе, као и обезбеђивање других облика социјалне заштите.

Социјална заштита је организована друштвена делатност која има за циљ пружање помоћи грађанима и њиховим породицама када дођу у стање социјалне потребе.

Стање социјалне потребе је стање у којем је грађанину или породици неопходна друштвена помоћ у циљу савладавања социјалних и животних тешкоћа.

Социјална сигурност се обезбеђује грађанима који су неспособни за рад, а немају средства за издржавање и грађанима и породици који својим радом или на други начин не могу да обезбеде довољна средства за задовољавање основних животних потреба.

Ради обезбеђивања права утврђених Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности, оснивају се установе социјалне заштите.

Установе социјалне заштите су :

- **Центри за социјални рад**
Центре за социјални рад оснива општина.
- **Установе за смештај корисника**
Установе за смештај корисника оснива Влада Републике Србије, а Министарство надлежно за послове социјалне политике утврђује нормативе и стандарде за обављање делатности у утановама за смештај корисника.
- **Установе за дневни боравак и помоћ у кући**
Установе за дневни боравак и помоћ у кући оснива општина, ради утврђивања права на дневни боравак и помоћ у кући, утврђених Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности грађана
- **Заводи за социјалну заштиту**
Заводи за социјалну заштиту оснивају се ради праћења унапређивања социјалне заштите, подстицања развоја и обављања истраживачких и стручних послова у области социјалне заштите. Заводе Оснива Влада Републике Србије.

За остваривање права прописаних у систему социјалне заштите потребно је да се заинтересована лица обратe Центру за социјални рад на територији на којој имају пребивалиште. Појединци своје захтеве за помоћ и заштиту подносе у месту сталног боравака.

Захтев за остваривање права подносе уживалац права или његов законски заступник надлежном Центру за социјални рад. У центру за социјални рад се могу добити све потребне информације о неопходној документацији, о самом поступку као и о свим другим облицима и могућностима решавања новонасталих проблема и сметњи.

Одређене поступке води центар за социјални рад по службеној дужности. Захтев за покретање поступка може да поднесе брачни друг или лица која живе у заједничком домаћинству, али и органи и организације које по својим надлежностима утврде угроженост деце, младих или особа које немају радну способност.

У смислу поступка, појединац остварује права по одредбама Закона о општем управном поступку, уколико спорна питања нису другачије уређена појединим нормативима.

О жалбама одлучује Министарство рада, запошљавања и социјалне политике када се ради о остваривању права која обезбеђује Република Србија, с тим што је део надлежности поверен Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну

политику, односно Градском секретаријату за социјалну и дечију заштиту града Београда који одлучују по жалбама грађана са тих територија.

О жалбама везаним за остваривање права која обезбеђује општина односно град, одлучује надлежни орган локалне самоуправе.

Права која обезбеђује Република:

- Материјално обезбеђење
- Право на додатак за помоћ и негу другог лица
- Право на помоћ за оспособљавање за рад
- Смештај у установу социјалне заштите
- Смештај у другу породицу

Право на материјално обезбеђење може остварити појединац односно породица која нема приходе или има мањи приход од нивоа социјалне сигурности под условом да средства за егзистенцију не могу обезбедити по основу рада, имовине или од сродника који су у обавези да их издржавају.

У поступку остваривања права подносилац захтева је у обавези да поднесе доказе везане за радни статус (запослен, неспособан за рад, незапослен), као и имовину сваког члана породице.

У смислу закона неспособнима за рад сматрају се:

- жена старија од 60 година и мушкарац старији од 65 година;
- дете до навршене петнаесте године живота, а ако је на редовном школовању у средњој школи до краја рока прописаног за то школовање;
- лице потпуно неспособно за рад, према прописима о пензијском и инвалидском осигурању.

Ниво социјалне сигурности утврђен је законом у јединственом износу за целу територију републике, а према броју чланова породице. Законом је утврђен ниво социјалне сигурности за месец септембар 2004.

Ниво социјалне сигурности усклађује се сваког месеца са индексом раста трошкова живота.

Породице које немају никакав приход остварују право на материјално обезбеђење у висини нивоа социјалне сигурности а према броју чланова породице.

Породице које имају приходе, остварују право на материјално обезбеђење у висини разлике између нивоа социјалне сигурности и сопствених прихода.

Појединцу односно породици у којој је већина чланова неспособна за рад, дужина коришћења права на материјално обезбеђење није ограничена, али се услови за коришћење права преиспитују на годишњем нивоу.

Појединцу који је способан за рад, односно породици у којој је већина чланова способна за рад, дужина коришћења права је ограничена, односно то право може користити највише 9 месеци у години.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због природе и тежине стања повреде или болести неопходна помоћ и нега за обављање радњи ради задовољавања основних животних потреба, под условом да ово право не може да оствари по другом правном основу.

Висина права на додатак за помоћ и негу другог лица утврђена је законом за месец септембар 2004. године, с тим што се сваког месеца усклађује са индексом раста трошкова живота.

Право на помоћ за оспособљавање за рад односно образовање и оспособљавање за рад, имају деца и омладина ометена у развоју и одрасла инвалидна лица која се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређен рад и то право не могу да остваре по другом правном основу.

Ово право остварује се у виду упућивања на оспособљавање, материјалног обезбеђења, накнаде трошкова смештаја, трошкова превоза и накнаде трошкова оспособљавања.

Право на смештај у установу социјалне заштите

Право на смештај у установу социјалне заштите има:

- дете без родитељског старања и дете чији је развој ометен породичним приликама (дете које нема живе родитеље, чији су родитељи непознати или су нестали и дете чији родитељи из било којих разлога привремено или трајно не извршавају своја родитељска права и дужности)
- дете ометено у менталном развоју степена умерене, теже и тешке менталне ометености, вишеструко ометено у развоју, дете оболело од аутизма, као и дете са сметњама у телесном развоју које нема услова да остане у својој породици (слепо дете; глуво дете; дете са тешким телесним сметњама у развоју – парализа, церебрална парализа, дистрофија, плеггија, параплегија, квадриплегија, мултипле склероза и остале урођене и стечене телесне сметње; дете са сметњама у менталном развоју – степена умерене, теже и тешке менталне ометености; дете оболело од аутизма; дете вишеструко ометено у развоју – са две или више ометености)
- дете са поремећајима у друштвеном понашању (дете које чини кривична и прекршајна дела, или које бежањем од куће, скитњом, или сличним понашањем, нарушава општеприхваћена друштвена правила понашања)
- трудница и самохрана мајка са дететом до године дана живота детета
- одрасло инвалидно лице са телесним и чулним оштећењима, тешко хронично оболело лице и лице ометено у менталном развоју
- пензионер и друго старо лице које није у могућности да живи у породици, односно у домаћинству
- лице које се нађе у скитњи или му је због других разлога потребно привремено збрињавање и надзор.

Ради остваривања права на смештај у установу социјалне заштите Влада Републике Србије односно АП Војводине, основале су установе социјалне заштите специјализоване за одговарајуће категорије корисника у којима се обезбеђује збрињавање (становање, исхрана, одевање, нега, помоћ и старање, васпитање и образовање, а зависно од категорије корисника здравствена заштита, васпитање, радно ангажовање, окупациона терапија и др.), а то су:

- домови за децу и омладину и центар за заштиту и одгој деце и омладине, који обезбеђују заштиту деце без родитељског старања и деце чији је развој ометен породичним приликама.
- домови за децу и омладину ометену у развоју који обезбеђују заштиту деце и омладине ометене у развоју, степена умерене, теже и тешке менталне ометености, вишеструко ометеној у развоју и оболелој од аутизма.
- заводи за васпитање деце и омладине који обезбеђују заштиту деце са поремећајима у понашању.
- домови за стара и болесна лица и геронтолошки центри који обезбеђују заштиту старих лица и пензионера.
- заводи (домови за смештај лица ометених у менталном развоју и душевно оболела лица).
- домови за одрасла телесно инвалидна лица.

Поред наведених установа закон допушта могућност оснивања и приватних установа (осим завода за васпитање деце и омладине), али је процес оснивања приватних установа тек отпочео и то за смештај пензионера и старих лица.

Лица смештена у установама социјалне заштите учествују у плаћању трошкова смештаја ако имају сопствене приходе (према критеријумима који се утврђују подзаконским актом).

У трошковима смештаја учествују и сродници лица које се смешта у установу социјалне заштите, а који су обавезни да га издржавају, уколико то лице нема довољно сопствених прихода.

Уколико корисник и његови сродници немају прихода довољних за плаћање смештаја, накнада трошкова смештаја обезбеђује се из Буџета републике. У том случају, уколико корисник поседује непокретну имовину, на ту имовину се ставља хипотека како би се, по престанку смештаја рефундирани трошкови из имовине корисника.

Право на смештај у другу породицу

Право на смештај у другу породицу имају лица која имају право на смештај у установу социјалне заштите.

Приликом избора породице, у коју се корисник смешта, установа која врши смештај руководиће се нарочито личним својствима корисника, чланова породице

у коју се корисник смешта, стамбеним и другим могућностима породице и потребама корисника.

У другу породицу може се сместити највише троје деце, односно двоје деце ометене у развоју. У другу породицу може се сместити највише три одрасла или три стара лица.

У вези са плаћањем трошкова смештаја у другу породицу, важе исти услови као и у вези плаћања трошкова смештаја у установу социјалне заштите.

Права која обезбеђује општина, односно град

- Право на помоћ у кући
- Дневни боравак
- Опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу
- Једнократне помоћи
- Право на услуге социјалног рада
- Привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу.

Право на помоћ у кући имају:

- стара и изнемогла хронично оболела лица
- друга лица која нису у стању да се сама о себи старају.

Помоћ у кући обухвата обављање неопходних кућних послова (одржавање чистоће стана, набавка хране и других потребних ствари, одржавање личне хигијене и слично).

Право на помоћ у кући и разни облици дневних боравака реализују се у општинама односно градовима који су организовали ту делатност.

Право на дневни боравак

Ово право обезбеђује се упућивањем корисника у одговарајућу установу социјалне заштите која врши услуге дневног збрињавања или васпитно-образовну установу која пружа такве услуге.

Право на дневни боравак има:

- Дете ометено у физичком или психичком развоју
- Дете оболело од аутизма
- Дете са поремећајима у друштвеном понашању
- Одрасло лице, ако је овакав облик заштите најцелисходнији.

Опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу

Право на опрему корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу обухвата одећу, обућу, и трошкове за превоз корисника до установе, односно породице.

Право на овакву опрему има:

- Лице које се упућује на смештај у установу социјалне заштите
- Лице које се упућује на смештај у другу породицу.

Право на једнократну помоћ

Једнократне помоћи могу бити новчане или у натури. Њихов износ не може бити већи од просечне зараде остварене по запосленом у Републици у месецу за који се врши исплата.

Право на једнократну помоћ обезбеђује се лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе.

Право на услуге социјалног рада

Право на услуге социјалног рада имају сви грађани без плаћања; изузетно, плаћа се услуга доношења решења о смештају у установе за старе и пензионере, само у случају када подносилац захтева тражи смештај у установе високог стандарда.

Услугама социјалног рада сматра се:

- Превентивна делатност
- Дијагностика, третман и саветодавно-терапијски рад у циљу пружања стручне помоћи појединцима, породицама и друштвеним групама да решавају своје животне тешкоће или помоћ у организовању локалних и других заједница да спречавају социјалне проблеме и ублажавају последице.

Право на привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу

Право на привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу обезбеђује привремено збрињавање деце и омладине коју упути надлежни центар за здравствену заштиту, васпитање и образовање.

Прихватне станице врше прихват и краткотрајан смештај деце и омладине која се нађу у скитњи, просјачењу, или другим случајевима којима је хитно потребан краткотрајан смештај.

Услови за коришћење ових права која обезбеђује општина односно град регулисани су одлукама општина односно градова.

Питање субвенција (телефон, комуналије-инфостан), регулисано је на локалном нивоу. Обезбеђује се на нивоу општина и градова, тј. постоји само у неким (већим) градовима Србије.

За остваривање права прописаних у систему социјалне заштите потребно је да се заинтересована лица обратe Центру за социјални рад на територији на којој имају пребивалиште односно боравиште.

Област социјалне заштите и социјалног осигурања регулисана је Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана («Службени гласник РС» број 36/91, 79/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/01 и 84/04)

Област породично-правне заштите и финансијске подршке породици с децом

Област породично-правне заштите регулисана је Законом о браку и породичним односима.

Област финансијске подршке породици са децом регулисана је Законом о финансијској подршци породици са децом.

Породично-правна заштита деце и породице обезбеђује се у центрима за социјални рад на територији општине на којој корисник једног од наведених права има пребивалиште као и одговарајућим службама локалних органа власти (Скупштина општине)

Област породично-правне заштите регулише породична примања, као и услове и поступке за добијање породичних примања. Овим законима држава се ставља у улогу заштитника деце и материнства.

Права прописана овим законима остварују се у центрима за социјални рад на територији општине на којој корисник једног од наведених права има пребивалиште као и одговарајућим службама локалних органа власти (скупштина општине).

Права по основу Закона о финансијској подршци породици са децом су:

- Накнада зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета
- Родитељски додатак
- Дечији додатак
- Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу ометену у развоју

Накнада зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета

Накнаду зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета, остварују запослени код правних и физичких лица, лица која самостално обављају делатност, као и један од усвојилаца, хранитељ, односно старатељ детета, када у складу са прописима о раду користе наведено одсуство.

Накнада зараде утврђује се у висини зараде коју би запослени остварио да ради (100%, а највише 5 просечних месечних зарада у Републици), уколико је непосредно пре остваривања овог права непрекидно радио дуже од 6 месеци. Лицима која су била у радном односу непрекидно и непосредно пре остваривања овог права од 3-6 месеци, припада накнада зараде у висини од 60%, а лицима која су била у радном односу непрекидно и непосредно пре остваривања овог права до 3 месеца, припада накнада зараде у висини од 30%.

Право на родитељски додатак

Прописано је Законом о финансијској подршци породици са децом. Овим правом предвиђа се да родитељски додатак остварује мајка за своје друго, треће и четврто дете под условом да је држављанин СЦГ, да има пребивалиште у РС и уколико остварује здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање.

Право на родитељски додатак остварује мајка која непосредно брине о детету за које је поднела захтев, чија деца претходног реда рођења нису смештена у установу социјалне заштите, хранитељску породицу или дата на усвојење и која није лишена родитељског права у односу на децу претходног реда рођења, о чему уверење издаје надлежни орган старатељства .

Право на дечији додатак

Остварује један од родитеља, за прво, друго, треће и четврто дете, који непосредно брине о детету, под условом да је држављанин СЦГ да има пребивалиште у РС уколико остварује здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање. Ово право под једнаким условима могу остварити и хранитељ и старатељ детета, за највише четворо деце, рачунајући и сопствену децу. Дечији додатак припада детету до навршених 19 година живота, ако се у својству редовног ученика налази на школовању. Изузетно дечији додатак припада и после навршених 19 година живота за дете за које је донет акт о разврставању све док је обухваћено васпитно образовним програмом и програмом оспособљавања за рад, а за дете над којим је продужено родитељско право најдуже до 26 године. За родитеље детета ометеног у развоју за које је донет акт о разврставању а које није смештено у стационарну установу новчани износ увећава се за 30%.

Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу ометену у развоју је мера заштите ове категорије деце као посебно осетљиве популације. Њом се подстиче укључивање ове деце у редовне предшколске активности. Ово право, родитељи могу остварити на следећи начин – Родитељ, на општини пребивалишта, подноси захтев за ову накнаду, прилажући следећу документацију:

- акт о разврставању детета ометеног у развоју
- решење о оствареном праву на дечији додатак – за дете које борави у редовној васпитној групи
- потврду предшколске установе о упису детета у развојну односно редовну васпитну групу, са подацима у погледу дужине дневног боравка детета.

Област породично-правне заштите регулисана је Законом о браку и породичним односима.

- Родитељско право
- Право на издржавање

Родитељско право

Родитељи имају дужности и право да чувају своју малолетну децу и да се старају о њиховом животу и здрављу.

Родитељско право се може продужити и после пунолетства детета ако оно услед душевне болести, заосталог душевног развоја или телесних мана или из других разлога није способно да се само стара о својој личности, правима и интересима.

Одлуку о продужењу родитељског права доноси надлежни суд у ванпарничном поступку на предлог родитеља или органа старатељства. У истој одлуци суд ће одредити да ли је лице над којим је продужено родитељско право изједначено са малолетником млађим или старијим од 14 година.

Предлог за продужење родитељског права подноси се пре пунолетства детета, али суд може продужити родитељско право и у случају кад предлог није благовремено поднет, ако су у време наступања пунолетства постојали разлози за продужење родитељског права.

Одлуке о лишењу, враћању, продужењу и престанку продуженог родитељског права унеће се у матичну књигу рођених, ако то лице има непокретности и у земљишне и друге јавне књиге о евиденцији непокретности.

Када престану разлози због којих је продужено родитељско право над пунолетним лицем суд ће, на предлог тог лица, родитеља или органа старатељства, донети одлуку о престанку продуженог родитељског права.

Право на издржавање

Право на издржавање је једно од права из Закона о браку и породичним односима, а подразумева спровођење одређених мера у интересу лица коме се пружа одређени вид заштите према одредбама овог Закона. Издаци за спровођење одређених мера које се предузимају у интересу лица коме се пружа одређени вид заштите према одредбама овог закона подмирују се:

- из прихода лица коме се пружа заштита
- из средстава добијених од родитеља и других лица која су обавезна да дају издржавање лицу коме се пружа заштита
- из основне имовине наведеног лица
- из средстава добијених по основу социјалне заштите и других облика друштвене заштите и помоћи
- из других извора.

Средства остварена по основу социјалне заштите и других облика друштвене заштите и помоћи могу се употребити за предузимање одређених мера у интересу лица коме треба пружити одређени вид заштите према одредбама овог закона и када то лице има довољно својих средстава и потраживања према онима који су дужни да га издржавају, ако би тешкоће око употребе тих средстава и потраживања довеле до одлагања у подмирењу потреба овог лица којим би се угрозили његов живот, здравље или редовно школовање.

Орган старатељства предузеће мере да се износ средстава утрошених према одредби става 2. овог члана надокнади из средстава лица чије су потребе подмирене, односно његових потраживања према онима који су дужни да га издржавају.

Брачни друг који нема довољно средстава за издржавање, неспособан је за рад или се не може запослити, има право на издржавање од свог брачног друга сразмерно његовим могућностима.

Родитељи су дужни да издржавају своју малолетну децу.

Ако дете до пунолетства није завршило школовање, родитељи су дужни да га према својим могућностима издржавају до истека времена трајања школовања у одговарајућој школи, односно факултету, а ако је школовање из оправданих разлога продужено најкасније до навршене 26-те године живота.

Ако је пунолетно дете због болести, телесних или душевних недостатака неспособно за рад, нема довољно средстава за издржавање или их не може остварити из постојеће имовине, родитељи су дужни да га издржавају док то стање траје.

Деца су дужна да издржавају своје родитеље који су неспособни за рад, а немају довољно средстава за издржавање, или их не могу остварити из постојеће имовине.

Орган старатељства може у име старог и самохраног лица по његовом предлогу или по својој иницијативи да покрене и води поступак за остваривање његовог права на издржавање од сродника који су по овом закону дужни да их издржавају. Ако се ово лице томе противи орган старатељства није овлашћен да у његово име покрене поступак.

Ако родитељ, који је на основу судске одлуке дужан да плаћа одређени износ за издржавање детета, не извршава своју обавезу редовно, орган старатељства, на предлог другог родитеља или по службеној дужности, предузима мере да се детету обезбеди привремено издржавање по прописима о социјалној и дечјој заштити све док родитељ не почне да извршава своју обавезу

- Закон о финансијској подршци породици са децом («Службени гласник РС», број 16/02)
- Закон о браку и породичним односима («Службени гласник СРС», број 22/80, 11/88, «Службени гласник РС», број 22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/01)

Област здравствене заштите и здравственог осигурања

Здравствена заштита је организована и свеукупна делатност друштва на очувању и унапређењу здравља грађана, спречавању, сузбијању и раном откривању болести, повреда и других поремећаја здравља и благовременом и ефикасном лечењу и рехабилитацији. Ради обезбеђивања права грађана на здравствену заштиту оснивају се здравствене установе.

Здравствена заштита остварује се у здравственој установи, на радном месту, у стану грађана, на другом месту када за то постоји потреба. Здравствену делатност обављају здравствене установе, а план мреже здравствених установа доноси Влада Републике Србије.

У области здравствене заштите постоји низ закона и подзаконских аката који регулишу здравствену заштиту особа са инвалидитетом. То су законодавне мере које обезбеђују права особа са инвалидитетом на све облике здравствене заштите, адекватно дијагностиковање, лечење и рехабилитацију уз обезбеђивање ортопедских помагала, медицинских инструмената и остале опреме.

Права из здравственог осигурања обезбеђују се осигуранику у организационој јединици Завода на чијем подручју има пребивалиште (Дом здравља на територији пребивалишта).

ПРАВА из здравственог осигурања

- Право на здравствену заштиту
- Право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад
- Право на накнаду путних трошкова у вези са коришћењем здравствене заштите
- Право на накнаду погребних трошкова

Право на здравствену заштиту

Здравствена заштита и систем здравства уређени су Законом о здравственој заштити, који предвиђа да се ради обезбеђења права грађана на здравствену заштиту оснивају здравствене установе, као и да су примарном здравственом обухваћене следеће категорије:

- деца до навршене 15 године, односно 25. уколико су на редовном школовању,
- жене у вези са планирањем породице, трудноћом, порођајем и материнством,
- лица старија од 65 година живота, хендикепирана и инвалидна лица.

Здравствена заштита обухвата:

- медицинске мере и поступке за унапређивање здравственог стања, односно спречавање, сузбијање и рано откривање болести и других поремећаја здравља
- лекарске прегледе и друге врсте медицинске помоћи у циљу утврђивања, праћења и проверавања здравственог стања
- лечење оболелих и повређених и друге врсте медицинске помоћи
- превенцију и лечење болести уста и зуба
- медицинску рехабилитацију у амбулантно-поликлиничким и стационарним условима
- протезе, ортопедска и друга помагала; помоћне и санитарне справе, стоматолошке протетску помоћ и стоматолошке материјале.

Здравственом заштитом се не сматрају:

- медицинска испитивања ради утврђивања здравственог стања, телесног оштећења и инвалидности у поступцима код других органа и организација, осим испитивања по упуту лекара, односно лекарске комисије
- здравствени прегледи ради уписа у средње и више школе, факултете и на курсеве, добијања уверења за возачке дозволе, за судске и друге спорове и у другим случајевима када се преглед не обавља у циљу здравствене заштите
- прегледи запослених упућених на рад у иностранство од стране организација, као и мере превентивне здравствене заштите за приватна путовања у иностранство и здравствени прегледи за та путовања.

Корисник може остварити основну здравствену заштиту у Дому здравља на територији општине на којој има боравиште односно пребивалиште.

Корисник може остварити специјалистичко-поликлиничку здравствену заштиту у стационарним и специјализованим здравственим установама (болнице, стационар, клиника...) са упутом изабраног лекара одговарајуће области здравствене заштите.

Корисник може остварити болничко лечење у одговарајућој стационираној здравственој установи (болница) са упутом изабраног лекара одговарајуће области здравствене заштите.

Корисник може остварити здравствену заштиту у стационарним здравственим установама за специјализовану рехабилитацију на основу предлога изабраног лекара и мишљења специјалисте одговарајуће специјалности.

Право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад

Ово право имају осигураници запослени као :

- запослени као обавезно осигурана лица
- власници, односно оснивачи радње, који истовремено у њима обављају одређене послове и лица која обављају самосталну делатност као обавезно осигурана лица
- свештеници и верски службеници као обавезно осигурана лица.

Накнада зараде припада осигураницима ако су:

- услед болести или повреде привремено неспособни за рад
- спречени да раде због медицинског испитивања
- изоловани као клицоноше или због појаве заразе у њиховој околини
- одређени да негују оболелог члана уже породице
- спречени да раде због добровољног давања ткива и органа
- одређени за пратиоца болесника упућеног на лечење или лекарски преглед у друго место, односно док бораве као пратилац у стационару
- спречени да раде због одржавања трудноће.

Осигурану не припада накнада зараде:

- ако је намерно проузроковао неспособност за рад
- ако је неспособност за рад проузроковао акутним пијанством
- ако је намерно спречавао оздрављење, односно оспособљавање за рад
- ако се за време привремене спречености за рад бави привредном или другом активношћу којом остварује приход
- ако се без оправданог разлога не подвргне лечењу, осим ако за лечење није потребан пристанак
- ако се без оправданог разлога не јави лекару за оцену способности или се не одазове на лекарски, односно комисијски преглед
- лицима на издржавању казне затвора и лицима према којима се спроводи мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и обавезног лечења алкохоличара и наркомана у здравственој установи.

Право на накнаду трошкова превоза

Право на накнаду трошкова превоза обезбеђује се обавезно осигураним лицима и члановима њихових породица, као и пратиоцу у случају потребе. Накнада трошкова превоза припада:

- осигураним лицу када је од изабраног лекара, здравствене установе или надлежне лекарске комисије упућен или позван у друго место у вези са остваривањем здравствене заштите или ради оцене привремене спречености за рад
- осигураном лицу, ако здравствену заштиту остварује у другом месту које је удаљено најмање 30 км од његовог места становања
- осигураном лицу, упућеном на хемодијализу, односно детету осигуранику упућеном на логопедске вежбе или вежбе код очног лекара – у износу превоза у истом или другом месту независно од удаљености

Право на накнаду погребних трошкова

Накнада погребних трошкова, у случају смрти осигураника и чланова његове породице, припада лицу које изврши сахрану .

Коришћење осталих видова здравствене заштите

- Хитна медицинска помоћ – пружа се у свакој здравственој установи као и ван здравствене установе са или без упута изабраног лекара и у случају кад осигураник није у могућности да поднесе доказ о својству осигураника.
- Кућно лечење – остварује се у случајевима када оболели или повређени због стања у коме се налази не може да користи амбулантне услуге (непокретан, ограничено покретан, фебрилан и др.), а смештај у болницу није неопходан.

Остваривање права на ортотичка и протетичка средства

Осигуранику се обезбеђују протезе, ортопедска и друга помагала, помоћне и санитарне справе, стоматолошко-протетска помоћ и стоматолошки материјал, на терет средстава обавезног осигурања у складу са прописаним условима и начином код организације са којом Завод за здравствено осигурање има уговор о изради и испоруци ових средстава.

Изузетно, осигураник може, уз предходно одобрење филијале Завода за здравствено осигурање, да набави протетичко или ортотичко средство код других радних организација, с тим што филијала Завода за здравствено осигурање не сноси трошкове транспорта.

Уколико осигураник набави протетичко или ортотичко средство код других радних организација, филијала Завода за здравствено осигурање признаје трошкове

набавке ортотичких или протетичких средстава у висини утврђеној за подручје матичне филијале.

Правилник о индикацијама за ортотичка и протетичка средства утврђује индикације за протетичка и ортотичка помагала, санитарне справе, очна, слушна и друга помагала, стандарде за материјале од којих се израђују ова помагала, рокови трајања ових помагала, рокови за израду помагала, услови за израду помагала пре истека утврђених рокова... Помагала утврђена овим правилником обезбеђују се осигураним лицима Републичког завода за здравствено осигурање на терет средстава обавезног здравственог осигурања.

Правилник о одређивању ортотичких, протетичких и медицинских средстава – производа који се хируршки уграђују у организам, на које се не плаћа порез на промет производа и допуном овог акта Правилником о утврђивању добара и услуга чији се промет опорезује по посебној стопи пореза на додату вредност прописано је на набавку којих помагала се не плаћа порез на промет.

Одлука о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите прописује видове и износе учешћа у трошковима здравствене заштите, ослобађање од плаћања учешћа, као и место и начин наплате. Прописано је да се учешћа ослобађају следећа осигурана лица:

- деца и школска деца до 18 година старости
- жена у току трудноће и порођаја и 6 месеци после порођаја
- ратни војни инвалиди и цивилни инвалиди рата којим је то својство утврђено по републичким прописима
- војни инвалиди којим је то својство утврђено по савезним прописима и са њима изједначена лица, само за лекове
- слепа лица и трајно непокретна лица (оболели од квадриплегије, параплегије, хемиплегије), као и лица која остварују накнаду за туђу негу и помоћ

Такође, осигурана лица оболела од церебралне парализе, мултипле склерозе, прогресивних мишићних болести, епилепсије и психоза ослобађају се учешћа у трошковима здравствене заштите које се остварује на основу здравствене књижице и потврде надлежног органа, у зависности од тога које се право жели остварити.

Учешће се плаћа за:

- лек са Листе лекова
- здравствене услуге
- употребљена медицинска средства односно материјал у дијагностици, лечењу и рехабилитацији
- за израду односно набавку протетичког и ортотичког помагала и средства
- друге видове здравствене заштите

За остваривање права прописаних у систему здравствене заштите и здравственог осигурања потребно је да се заинтересована лица обратe здравственој установи - Дому здравља на територији на којој имају пребивалиште односно боравиште. надлежни органи у овим установама упутиће заинтересована лица како, на који начин и под којим условима могу остварити права из домена здравствене заштите и здравственог осигурања.

Област здравствене заштите и здравственог осигурања регулисана је следећим законским и подзаконским актима:

Закон о здравственом осигурању («Сл. гл. РС», број 18/92, 26/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 46/98, 54/99, 29/2001, 18/2002, 80/2002, 84/2004)

Закон о здравственој заштити («Сл.гл. РС», број 17/92, 26/92, 50/92, 52/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 18/2002)

Правилник о условима и начину остваривања права из здравственог осигурања («Сл.гл. РС», број 44/99, 37/2002, 62/2003, 1/2004, 43/2004)

Уредба о обиму и садржају здравствене заштите становништва («Сл.гл. РС», број 43/93)

Одлука о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите («Сл.гл.РС», број 83/2004)

Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање («Сл.гл.РС», број 84/2004)

Област васпитања и образовања

У Србији, целокупан систем образовања нормиран је Законом о основама система образовања и васпитања, као основним законом, из кога се може закључити да су деца са сметњама у развоју, било које врсте и категорије, правно изједначена односно да им је пружена могућност, да се у складу са својим способностима, образују и школују.

У Републици Србији, образовање и васпитање уређено је Законом о основама система образовања и васпитања, као системским законом и одредбама Закона о основној школи и одредбама Закона средњој школи.

Кривним законом уређени су делатност образовања и васпитања која се обавља као:

- предшколско васпитање и образовање
- основношколско васпитање и образовање
- средњешколско васпитање и образовање
- универзитетско образовање

Грађани Републике Србије једнаки су у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, узраст, физичку и психичку конституцију, социјално и културно порекло, имовно стање, политичко опредељење или друго лично својство.

У нашем систему васпитања и образовања мањим групама деце и младих са сметњама у развоју пружена је могућност образовања у вртићима, основним и средњим школама, високошколским установама и на факултетима, као и у посебним институцијама, где су програми и методе васпитно-образовног рада прилагођени одређеним групама у односу на специфичност њихових инвалидности. У Републици Србији постоје посебне школе за децу са сметњама у психофизичком развоју.

Предшколско васпитање и образовање

У Србији је у оквиру основне здравствене службе обезбеђена и здравствена превентива дојенчади и систематски прегледи за децу. Зато је лекар педијатар најпре у могућности да уочи одступања у менталном и телесном развоју беба. Када се утврди одступање у менталном и телесном развоју беба, родитељи се упућују у специјализоване установе или посебне заводе.

У предшколском периоду најпотребније је да дете са сметњама у развоју прегледа посебна група стручњака. Комисија за категоризацију даје налаз и мишљење. У налазу се наводе врста и степен инвалидности, као и препорука за најпримернији начин васпитања и образовања детета ометеног у развоју. Деца ометена у развоју у предшколском узрасту могу да посећују вртиће и то развојне групе или предшколска одељења у посебним заводима.

Основношколско образовање

Основношколско образовање обавезно је и бесплатно. Лица са сметњама у развоју, одрасли и лица са посебним способностима имају право на образовање и васпитање које уважава њихове посебне образовне и васпитне потребе, у складу са овим и посебним законом.

Делатност у основном образовању и васпитању обавља основна школа, основна школа за образовање одраслих, основна музичка, односно балетска школа и основна школа за образовање ученика са сметњама у развоју

Основна школа остварује школски програм, а може да остварује и: прилагођен школски програм за ученике и одрасле са сметњама у развоју и посебан школски програм за образовање одраслих. Основно образовање деце са сметњама у развоју траје до осам година и остварује се у складу са школским програмом основне школе или посебним програмом. Ученик ометен у развоју може стицати основно образовање и васпитање и после навршених 19 година живота.

Посебан закон који регулише ову област, Закон о основној школи, прописује следеће:

Дете ометено у развоју стиче основно образовање и васпитање у складу са овим законом и уписује се у школу на основу решења којим се утврђује врста и степен ометености у развоју.

Деца ометена у развоју, у смислу овог закона су:

- деца са телесним и чулним оштећењима (телесно инвалидна, слепа и слабовида и глува и наглува деца)
- ментално ометена деца (лако, умерено, теже и тешко ментално ометена деца)
- деца вишеструко ометена у развоју (са две и више ометености, деца са аутизмом и друго)

Утврђивање врсте и степена ометености у развоју врши се на основу предлога лекарске комисије. Родитељ је дужан да упише дете у школу одређену коначним решењем о разврставању. Деца са сметњама у развоју могу да се школују у редовним школама, али у школама са прилагођеним програмима и у посебним заводима. Родитељи детета са сметњама у развоју могу свог ђака да упишу редовну основну школу по територијалном принципу, дакле, најближе месту њиховог становања. Уколико школа не задовољава предуслове за неометано праћење наставе таквог детета, онда родитељи могу да упишу дете у школу која је наведена као алтернатива. На жељу родитеља или мишљење стручне комисије детету се полазак у школу може померити за једну годину, уколико се утврди да дете није спремно за такав корак.

Деца са сметњама у развоју имају право на бесплатан превоз од школе до куће и обрнуто.

За ученике који нису у могућности да похађају школу постоји и могућност спровођења наставе у кући.

Продужен боравак у основној школи такође постоји као једна од могућности за ученика са сметњама у развоју који похађа основну школу.

Средњешколско образовање и васпитање

Средњешколско образовање и васпитање подразумева - средњу школу, и то: гимназију (општа и специјализована), стручну школу, мешовиту школу, уметничку школа, средња школа за образовање одраслих и средња школа за ученике са сметњама у развоју.

Законом о средњем образовању прописана је могућност средњег образовања односно образовање и оспособљавање за рад редовних ученика ометених у развоју. У школу за ученике ометене у развоју уписује се дете на основу решења којим се утврђује врста и степен ометености у развоју, а које доноси општинска управа у складу са законом.

Република обезбеђује бесплатно образовање за редовне ученике средњих школа. Ванредни ученик средње школе плаћа школарину у висини коју утврђује школа, уз сагласност Министарства.

Средњешколско образовање ученика са сметњама у развоју траје две, три или четири године, у складу са школским програмом опште, средње стручне школе или средње школе за ученике са сметњама у развоју.

Универзитетско образовање

Законом о Универзитету Републике Србије уређена је делатност универзитета и факултета, односно академије уметности, њихова организација, аутономија, управљање и начин финансирања.

За студенте важи правило да се могу уписати на оне студијске групе за које испуњавају опште услове за упис.

Право на републичку стипендију имају ученици средњих школа, виших стручних школа и факултета. Основни критеријуми за добијање стипендије су висина прихода по члану домаћинства, успех на студијима, односно школски успех и година студирања односно, разред средње школе.

Студенти са сметњама у развоју, могу да остваре и право на боравак у студенском дому (за студенте са сметњама у развоју "Мика Митровић"). За остваривање овог права потребно је да студент преда одговарајућу лекарску документацију, лекарској комисији у оквиру Студентске поликлинике.

Осим права на смештај у студентски дом за студенте ометене у развоју, студент може остварити право на пратиоца који би с њим боравио у дому за време студија. За остваривање овог права, такође је потребна одлука лекарске комисије.

Субвенционирање исхране студената се реализује током целе школске, односно студентске године, у време трајања предавања и студијских обавеза.

У тренутку када родитељи примете било какав проблем у развоју детета, неопходно је да се обрате лекару који прати њихово дете, а који ће најбоље проценити о чему је реч и уколико је потребно упутити дете у неку другу установу или на специјалистички преглед.

Област васпитања и образовања регулисана је следећим законима:

Закон о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 62/2003, 64/2003, 58/2004, 62/2004)

Закон о основној школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003)

Закон о средњој школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 25/2002, 62/2003, 64/2003)

Право на рад је право које омогућава сваком појединцу да унапређује своје способности и развије се у креативну особу. Право на рад загарантовано је Уставном повељом Државне заједнице Србија и Црна Гора, и Уставом Републике Србије, и односи се и на особе са инвалидитетом.

Професионална рехабилитација и радно оспособљавање лица са инвалидитетом је област која има велики значај за побољшање услова живота особа са инвалидитетом.

У Републици Србији је област радног оспособљавања и запошљавања инвалида регулисана Законом о радном оспособљавању и запошљавању инвалида из 1996. године. Исто тако, Закон о раду садржи одредбе којима се штите особе са инвалидитетом.

Законом о радном оспособљавању и запошљавању инвалида уређује се радно оспособљавање и запошљавање инвалида и лица ометених у развоју.

Радно оспособљавање и запошљавање инвалида, обухвата:

- децу и омладину ометену у развоју која не могу да стекну образовање и васпитање по плановима и програмима образовања и васпитања за ученике ометене у развоју
- децу и омладину ометену у развоју која стичу образовање и васпитање по плановима и програмима образовања и васпитања за ученике ометене у развоју
- инвалиде рада, по прописима о пензијском и инвалидском осигурању, који не могу да се преквалификују или доквалификују, односно запосле под општим условима
- инвалиде с преосталом радном способношћу, који не могу да се образују, односно запосле под општим условима.

Предузеће за радно оспособљавање и запошљавање инвалида (у даљем тексту: предузеће) може се основати и обављати делатност под условом да има:

- најмање 40% инвалида од укупног броја запослених
- одговарајући простор
- одговарајућу техничку и другу опрему за радно оспособљавање и рад инвалида
- запослена стручна лица за радно оспособљавање инвалида у зависности од броја инвалида и врсте њихове инвалидности, и то најмање:
 - једног запосленог који према прописима из области образовања испуњава услове за наставника практичне наставе за струке и занимања за које се радно оспособљавају инвалиди
 - једног запосленог који има једно од следећих стручних звања: дипломирани социолог, дипломирани психолог, дипломирани педагог или дипломирани дефектолог

Ближи услови за рад предузећа утврђују се општим актом предузећа, зависно од обима и врсте делатности коју обавља, односно зависно од броја инвалида и врсте њихове инвалидности.

На општи акт сагласност даје министарство надлежно за послове рада, уз претходно прибављено мишљење министарства надлежног за послове образовања и министарства надлежног за послове здравља.

Предузеће може у оквиру своје делатности да обавља послове практичне наставе за инвалиде - ученике средњих школа који стичу васпитање и образовање по плановима и програмима образовања и васпитања за ученике ометене у развоју.

Предузеће доноси програм радног оспособљавања инвалида који, нарочито, садржи:

- опис посла и појединих операција
- начин практичног и теоријског радног оспособљавања
- услове за практично радно оспособљавање
- трајање радног оспособљавања.

На овај програм сагласност даје министарство надлежно за послове образовања. За време радног оспособљавања инвалид не заснива радни однос.

Међусобна права и обавезе између предузећа и другог правног, односно физичког лица које упућује инвалида на радно оспособљавање и запошљавање и ближи услови и начин остваривања програма радног оспособљавања, уређују се уговором. Уговор може се закључити и између предузећа и инвалида.

Предузеће издаје инвалиду уверење о завршеном радном оспособљавању и одређује послове које може да обавља у зависности од психофизичких способности.

Предузећа за радно оспособљавање и запошљавање инвалида могу се удруживати међусобно и са другим предузећима и установама ради остваривања интереса због којих се удружују.

Инвалид заснива радни однос у предузећу без јавног оглашавања, уз посредовање организације надлежне за послове запошљавања.

Инвалид може да обавља послове за које је засновао радни однос код куће, под условом да се ти послови могу обављати код куће.

Предузеће је дужно да извештава правно и физичко лице које је инвалида упутило на радно оспособљавање, односно запошљавање о резултатима радног оспособљавања, односно запошљавања.

Предузећу се обезбеђују средства за радно оспособљавање инвалида, у складу са законом.

Радни односи

Што се тиче остваривања права из радног односа, Закон о раду пружа следеће нормативе:

Запослени има право на одговарајућу зараду, безбедност и заштиту здравља на раду, здравствену заштиту, заштиту личног интегритета и друга права у случају болести, смањења или губитка радне способности и старости, материјално обезбеђење за време привремене незапослености, као и право на друге облике заштите, у складу са законом и општим актом.

Запослени млађи од 18 година и запослени инвалид имају право на посебну заштиту. Лице које тражи запослење, као и запослени, не може се стављати у неповољнији положај у односу на друге, без обзира на пол, рођење, језик, расу, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

Иако је законодавац овде пропустио да изричито забрани дискриминацију по основу инвалидности, појам «неко друго лично својство» може се тумачити тако да се односи на инвалидитет. Инвалидна лица заснивају радни однос под условима и на начин утврђен овим законом, ако посебним законом није друкчије одређено.

Један од родитеља детета коме је неопходна посебна нега због тешког степена психофизичке ометености, осим за случајеве предвиђене прописима о здравственом осигурању, има право да, по истеку породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, одсуствује са рада или да ради са половином пуног радног времена, најдуже до навршених пет година живота детета.

Право утврђује надлежни орган за оцену степена психофизичке ометености детета, у складу са прописима о друштвеној бризи о деци.

За време одсуствовања са рада, запослени има право на накнаду зараде, у складу са прописима о друштвеној бризи о деци.

За време рада са половином пуног радног времена, у запослени има право на зараду у складу са општим актом или уговором о раду, а за другу половину пуног радног времена накнаду зараде у складу са прописима о друштвеној бризи о деци.

Родитељ или старатељ, односно лице које се стара о особи оштећеној церебралном парализом, дечјом парализом, неком врстом пlegије или оболелој од мишићне дистрофије и осталих тешких обољења, на основу мишљења надлежног здравственог органа, може на свој захтев да ради са скраћеним радним временом, али не краћим од половине пуног радног времена.

Запослени који ради са скраћеним радним временом има право на одговарајућу зараду, сразмерно времену проведеном на раду, у складу са законом, општим актом или уговором о раду.

Запосленом инвалиду рада, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, послодавац је дужан да обезбеди обављање послова према преосталој радној способности.

Запосленом код кога је, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да постоји опасност од настанка инвалидности на одређеним пословима, послодавац је дужан да обезбеди обављање другог одговарајућег посла. Послодавац може запосленом који одбије да прихвати посао, да откаже уговор о раду.

Незапослени инвалид, може да оствари право на:

- стручну помоћ при утврђивању преостале радне способности и избору занимања
- процену радне способности односно утврђивање послова које, према преосталој радној способности, врши овлашћена здравствена организација на основу посебног уговора закљученог са Националном службом за запошљавање. Незапослена особа са инвалидитетом која је упућена на процену радне способности има право на надокнаду трошкова за себе и пратиоца ако је одобрен, од места пребивалишта до седишта овлашћене здравствене организације
- професионалну рехабилитацију
Ово право остварује незапослени инвалид стицањем знања и вештина неопходних за запошљавање инвалида према преосталој радној способности. Национална служба за запошљавање упућује особу са инвалидитетом на додатно образовање и обуку ради стварања могућности за запошљавање и самозапошљавање инвалида. Незапослени инвалид дужан је да прихвати додатно образовање и обуку на коју га упуту Национална служба за запошљавање, а ради запошљавања, стварања могућности за запошљавање и самозапошљавања
 - учешће у финансирању програма запошљавања инвалида

Запошљавање особа са инвалидитетом (на основу процене радне способности особе) врши се посредством Националне службе за запошљавање Републике Србије односно у филијали ове службе на територији пребивалишта којој се пријављују за рад (запослење) заинтересоване особе са инвалидитетом.

Надлежни у Националној служби (филијали) упутиће заинтересоване на који начин могу остварити своја законска права.

Запошљавање особа са инвалидитетом реализује се кроз тзв. активне мере политике запошљавања, чиме се стаје на пут дискриминацији особа са инвалидитеом у процедури остваривања права на рад.

Законом који прописује рад особа са инвалидитетом, обухваћени су инвалиди и особе са сметњама у развоју.

Област запошљавања особа са инвалидитетом регулисана је бројним законским и подзаконским актима:

Закон о раду («Сл. гл. РС», број 70/01, 73/01)

Закон о радном оспособљавању и запошљавању и запошљавању инвалида («Сл. гл. РС, број 25/96)

Закон о заштити на раду («Сл.гл.РС», број 42/91, 53/93, 67/93, 48/94, 42/98)

Правилник о коришћењу средстава Националне службе за запошљавање («Сл.гл.РС», број 88/2004)

Област пензијског и инавалидског осигурања

Систем пензијског и инавалидског осигурања у Србији заснива се на финансирању пензија, што значи да сви који раде и остварују приход, по принципу обавезности, издвајају кроз доприносе средства за финансирање пензија и других права из пензијског и инавалидског осигурања. Суштински смисао овог осигурања је да се материјална и социјална сигурност обезбеђује радом до настанка неких од ризика који су као такви дефинисани у систему пензијског и инавалидског осигурања.

Пензијско и инавалидско осигурање обезбеђује и спроводи Фонд за пензијско-инавалидско осигурање (Фонд ПИО), и филијале Фонда код којих је осигураник био осигуран.

Пензијско и инавалидско осигурање обухвата:

- обавезно пензијско и инавалидско осигурање (које се уређује Законом о ПИО)
- добровољно пензијско и инавалидско осигурање (осигурање којим се на основу уговора могу обезбедити права из обавезног ПИО или већи обим тих права)

Обавезно осигурана лица (осигураници) су:

- запослени
- лица која самостално обављају делатност
- пољопривредници

Обавезно пензијско-инавалидско осигурање

Обавезним пензијским и инавалидским осигурањем обезбеђују се права за случај:

- старости-старосна пензија
- инавалидности-инавалидска пензија
- смрти - породична пензија и право на накнаду погрени трошкова
- телесног оштећења проузрокованог на раду или професионалном болешћу

Старосна пензија

Право на старосну пензију могу остварити:

- мушкарци са навршених 63 односно жене са навршених 58 година живота и најмање 20 година пензијског стажа
- мушкарци са навршених 65 односно жене са навршених 60 година живота и најмање 15 година стажа осигурања
- мушкарци са навршених 40 односно жене са навршених 35 година стажа осигурања и најмање 53 године живота

Инвалидска пензија

За стицање права на инвалидску пензију, потребно је да код осигураника настане потпуни губитак радне способности због промена у здравственом стању проузрокованих повредом на раду, професионалном болешћу, повредом ван рада или болешћу, које се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом.

Значи, инвалидност постоји само ако дође до потпуног губитка радне способности, а губитак способности везује се за било који посао. Промене у здравственом стању морају бити трајне природе.

Повредом на раду сматра се повреда која се догодила у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла осигураника.

Професионалне болести јесу одређене болести проузроковане непосредним утицајем процеса и услова рада на радним местима односно пословима које осигураник обавља.

Права за случај инвалидности и телесног оштећења проузрокованих повредом на раду или професионалном болешћу остварују:

- лица која обављају привремене и повремене послове преко омладинских задруга до навршених 26 година живота, ако су на школовању
- лица која се налазе на стручном оспособљавању, доквалификацији или преквалификацији, која упуту организација надлежна за запошљавање
- ученици и студенти када се, у складу са законом, налазе на обавезном производном раду, професионалној пракси или практичној настави
- лица која се налазе на издржавању казне затвора док раде у привредној јединици установе за издржавање казне затвора (радионица, радилиште и сл.) и на другом месту рада
- лица која, у складу са прописима, обављају одређене послове по основу уговора о волонтерском раду.

Породична пензија

У случају смрти осигураника, пензијским и инвалидским осигурањем обезбеђује се члановима уже породице материјална и социјална сигураност кроз право на породичну пензију.

Право на породичну пензију могу остварити чланови породице:

- умрлог осигураника који је навршио најмање пет година стажа осигурања или је испунио услове за инвалидску пензију
- умрлог корисника старосне или инвалидске пензије

Члановима уже породице сматрају се:

- брачни друг
- деца (брачна и ванбрачна)- дете стиче право на породичну пензију и она му припада до навршених 15 година живота, а после навршених 15 година живота дете стиче право на породичну пензију и она му припада до завршетка школовања, али најдоцније до навршених 20 година живота, ако похађа средњу школу, 23 година живота, ако похађа вишу школу и 26 година живота, ако похађа факултет
- родитељи (које је осигураник издржавао)
- разведени брачни друг (брачни друг из разведеног брака, ако му је судском пресудом утврђено право на издржавање)

Дете стиче право на породичну пензију и она му припада док траје неспособност за самосталан живот и рад, настала после узраста до кога се деци обезбеђује право на породичну пензију, а пре смрти осигураника односно корисника права, под условом да га је осигураник односно корисник права издржавао до своје смрти.

Детету коме је школовање прекинуто због болести, право на породичну пензију припада и за време болести до навршених година живота као и изнад тих година, али највише за онолико времена колико је због болести изгубило од школовања.

Детету коме је школовање прекинуто због упућивања на одслужење војног рока у складу са прописима којима се уређује војна обавеза, право на породичну пензију припада и за време одслужења војног рока, а најдуже до навршене 27 године живота.

Инвалидно дете, у складу са прописима о разврставању деце ометене у развоју, стиче право на породичну пензију и после престанка запослења, односно обављања самосталне делатности.

Новчана накнада за телесно оштећење проузроковано повредом на раду, односно професионалном болешћу

Телесно оштећење постоји кад код осигураника настане губитак, битније оштећење или знатнија онеспособљеност појединих органа или делова тела, што отежава нормалну активност организма и изискује веће напоре у остваривању животних

потреба, без обзира на то да ли проузрокује или не проузрокује инвалидност. Право на новчану накнаду за случај телесног оштећења може се остварити само уколико је телесно оштећење настало услед повреде на раду или професионалне болести.

Осигураник код кога телесно оштећење проузроковано повредом на раду или професионалном болешћу износи најмање 30%, стиче право на новчану накнаду.

Телесна оштећења разврставају се према тежини у осам степени, и то тако што први степен оштећења представља 100% телесног оштећења, а осми степен 30% телесног оштећења.

Када код осигураника код кога је раније настало телесно оштећење проузроковано повредом на раду или професионалном болешћу испод 30% дође до погоршања тог телесног оштећења или настане нов случај телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу, тако да укупно телесно оштећење износи 30% или више, осигураник стиче право на новчану накнаду за телесно оштећење у одговарајућем проценту према новом степену телесног оштећења који се одређује на основу новог стања укупног телесног оштећења.

Остваривање права из пензијско-инвалидског осигурања

Права из пензијског и инвалидског осигурања (права за случај инвалидности и права по основу смрти проузрокована повредом на раду) остварују се код Фонда код кога је осигураник последњи пут био осигуран или код Фонда код кога је навршен претежан стаж осигурања (старосна пензија).

Фонд код кога је осигураник последњи пут био осигуран надлежан је и кад се права из пензијског и инвалидског осигурања остварују по основу међународних уговора.

Захтев за остваривање права на пензију подноси се Фонду код кога је осигураник последњи пут био осигуран.

Ако је инвалидност односно смрт осигураника проузрокована повредом на раду или професионалном болешћу, инвалидска односно породична пензија остварена по том основу у целости пада на терет Фонда код кога је право остварено.

У поступку Фонд је дужан да осигураницима и корисницима права пружа стручну помоћ.

Корисник права је дужан да Фонду благовремено пријави промену која је од утицаја на право односно обим коришћења права.

Када је за решавање о праву из пензијског и инвалидског осигурања потребно утврђивање постојања инвалидности, телесног оштећења, узрока инвалидности и телесног оштећења, потпуне неспособности за рад и неспособности за самосталан живот и рад, Фонд утврђује те чињенице на основу налаза, мишљења и оцене органа вештачења чије се образовање и начин рада уређује општим актом Фонда. Налаз, мишљење и оцена подлеже контроли коју врши орган фонда утврђен

општим актом. У обављању контроле, може се дати сагласност или примедба. Примедба којом се указује на уочене недостатке и даје упутство за њихово отклањање, обавезна је за органе који су вршили вештачење.

Поступак за остваривање права на новчану накнаду за телесно оштећење покреће се на захтев осигураника односно корисника права, на основу медицинске документације. Поступак за остваривање права на новчану накнаду за телесно оштећење покреће се и по службеној дужности на основу мишљења органа вештачења датог приликом вештачења о инвалидности, у складу са општим актом фонда.

Промене у стању инвалидности које су од утицаја на право на инвалидску пензију признату правоснажним решењем, утврђују се у поступку покренутом на захтев осигураника, односно по службеној дужности.

Фонд одређује обавезан контролни преглед корисника права, најкасније у року од три године од дана утврђивања инвалидности, осим у случајевима предвиђеним општим актом Фонда.

Пензије и новчане накнаде утврђују се у месечном износу и исплаћују уназад. Права из пензијског и инвалидског осигурања престају када, у току њиховог коришћења, престану да постоје услови за стицање и остваривање тих права.

Права престају и кад корисник оствари право из овог осигурања код организације за обавезно пензијско и инвалидско осигурање државе која је формирана на подручју претходне Југославије, ако међународним уговором није другачије одређено.

Када се право на инвалидску пензију остварује после престанка запослења односно осигурања, а инвалидност је постојала пре подношења захтева, инвалидска пензија исплаћује се од дана настанка инвалидности, али највише за шест месеци уназад од дана подношења захтева.

Поступак за остваривање права по основу инвалидности покреће фонд на захтев осигураника на основу предлога за утврђивање инвалидности. Предлог даје изабрани лекар, у складу са законом, а сагласност на предлог даје лекарска комисија у здравственој установи.

Ако не постоји сагласност комисије, трошкове поступка сноси осигураник који је поднео захтев.

Новчана накнада за телесно оштећење исплаћује се од дана настанка телесног оштећења, али највише за шест месеци уназад од дана подношења захтева, ако је телесно оштећење постојало пре подношења захтева.

Осигураник односно корисник права на новчану накнаду за телесно оштећење који по посебним прописима стекне право на новчану накнаду по основу истог телесног

оштећења може по сопственом избору да користи само једно од тих права, ако посебним прописима није друкчије одређено.

За остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања надлежан је Фонд за пензијско и инвалидско осигурање (филијала Фонда) код кога је осигураник био осигуран у моменту стицања основа инвалидности, којима се сва заинтересована лица могу обратити за остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања.

Пензијско инвалидско осигурање дефинисано је законским и подзаконским актима: Закон о пензијском и инвалидском осигурању ("Службени гласник РС", бр. 34/2003, 64/2004, 84/2004))

Област пореско-правног система

У правном систему Србије, особе са инвалидитетом подлежу ослобађању од плаћања разних пореских и царинских оптерећења.

Оваквим начином регулисања, олакшице у систему плаћања, остварују се на основу Закона о порезу на промет који прописује (између осталог) да се порез на промет производа, односно **порез на промет услуга, не плаћа на:**

- лекове који су наведени у листи лекова који се прописују и издају на терет средстава за здравствено осигурање
- материјал за дијализу
- крв и крвне продукте
- ортотичка и протетичка средства
- медицинска средства – производи који се хируршки уграђују у организам

Пореска ослобођења

Порез на промет услуга не плаћа се на услуге из области здравства, науке, културе, образовања (основног, средњег, вишег и високог), социјалне заштите и спорта.

Закон о порезу на добит предузећа прописује да се ослобађа плаћања пореза на добит предузећа, предузеће за радно оспособљавање, професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалидних лица, сразмерно учешћу тих лица у укупном броју запослених.

Закон о порезу на употребу, држање и ношење добара прописује да су власници путничких аутомобила и мотоцикала - војни инвалиди, цивилни инвалиди рата и инвалиди рада са 80 или више процената телесног оштећења, или код којих постоји телесно оштећење које има за последицу неспособност доњих екстремитета ногу од 60 или више процената, ослобођени су плаћања пореза на употребу моторних возила приликом плаћања регистрације, продужења регистрације и замене

регистарских таблица моторних возила. Ово право остварује приликом регистрације моторног возила на тај начин што се уз потребну документацију прилаже и потврда надлежног органа којом се доказује статус инвалидности.

Законом о порезу на имовину прописано је да се порез на имовину не плаћа на права на непокретности уколико се те непокретности користе за просветне, културне, научне, социјалне, здравствене, хуманитарне или спортске сврхе. Плаћања овог пореза ослобођен је ималац права на непокретности. За остваривање овог права, потребно је да се заинтересована лица обратe пореској управи на територији на којој се налази непокретност која се користи у хуманитарне или друге сврхе које представљају основ за остваривање овог ослобађања.

Према Царинском закону **особе са инвалидитетом могу остварити право на ослобађање плаћања увозних дажбина** и то:

- инвалиди- на ортопедска и друга помагала која служе као замена телесних органа који недостају, односно оштећених телесних органа и на резервне делове и потрошни материјал за коришћење тих помагала, осим на путничке аутомобиле, које унесу или приме из иностранства за личну употребу
- инвалиди друге и треће категорије инвалидности, као и лица чији степен инвалидитета одговара инвалидитету прве и друге категорије, који се после спроведене професионалне рехабилитације оспособе за одређену делатност - на опрему за вршење те делатности која се не производи у Србији
- организације лица са посебним потребама (глуви и наглуви, слепи и слабовидни, дистрофичари, параплегичари, оболели од неуромишићних болести и др.), односно чланови тих организација - на специфичну опрему, уређаје и инструменте и на њихове резервне делове и на потрошни материјал за коришћење те опреме који се не производе у Србији
- грађани на специфичну опрему, уређаје и инструменте за здравство и на резервне делове и потрошни материјал за коришћење те опреме, за личну употребу, који се не производе у Србији.

Ослобођење правних и других лица од плаћања увозних дажбина

Ослобођени су од плаћања увозних дажбина следећа правна лица:

- организације Црвеног крста - на робу коју увезу из иностранства, која се не производи у Србији, а која служи за извршавање њихових хуманитарних задатака
- предузећа за професионално оспособљавање и запошљавање инвалида - на опрему и резервне делове који се не производе у земљи, а користе се за професионално оспособљавање и радно ангажовање инвалида

Правилник о остваривању права на пореска изузимања за примања по основу помоћи због уништења или оштећења имовине, организоване социјалне и хуманитарне помоћи, стипендија и кредита ученика и студената, хранарина спортиста аматера и права на пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести прописује ослобађање од плаћања пореза по основу организоване социјалне и хуманитарне помоћи које се може остварити на примања

која имају карактер социјалног и хуманитарног давања, односно помоћи за санирање и ублажавање последица тешко нарушене социјалне сигурности и тешке хуманитарне ситуације одређеног лица или групе лица, из средстава:

- хуманитарних организација (Црвени крст и др.)
- државних органа и организација и органа локалне самоуправе, друштвених организација и удружења грађана, регистрованих код надлежних органа и разврстана у хуманитарне и социјалне организације, са делатношћу пружања помоћи својим члановима и другим категоријама социјално угрожених грађана (нпр: удружења за помоћ здравствено хендикепираним лицима, удружења за помоћ незбринutoј деци, расељеним и прогнаним лицима и другим лицима која се налазе у стању социјалне потребе и сл.)
- која су обезбеђена организованом акцијом прикупљања, са учешћем, по правилу, више давалаца - донатора, најчешће уз подршку средстава информисања, односно хуманитарних организација - уплатом на посебан наменски отворен жиро рачун лица за:
- лечење (операцију и сл.) у иностранству, ако се, према мишљењу надлежног државног органа или референтне здравствене установе, односно комисије лекара специјалиста одговарајуће струке, лечење (операција и сл.) не може успешно остварити у Србији
- набавку лекова или помагала (протетичка или ортотичка средства, санитарне справе, очна, слушна и друга помагала) у земљи или у иностранству, ако је њихово коришћење у поступку лечења, односно одржавања телесних способности неопходно према приложеној медицинској документацији и ако према мишљењу надлежног органа, односно здравствене установе неспорно произилази да се не могу обезбедити на терет трошкова обавезног здравственог осигурања у земљи или да уопште нема могућности за њихову набавку у земљи
- која су обезбеђена иностраним донацијама, по правилу наменски опредељеним за решавање социјалних проблема и хуманитарно збрињавање одређених лица или одређене популације.

Право на пореско изузимање по основу организоване социјалне и хуманитарне помоћи не остварује се за исплате, односно давања која послодавац врши запосленим по основу радног односа и других облика рада уподобљених радном односу, независно од финансијског стања у коме се налазе послодавац и запослени код њега.

Остваривање права на пореско ослобођење солидарне помоћи за случај болести

Пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести, коју исплаћује послодавац за запосленог или члана његове породице, може се остварити:

- **за случај болести** - ако на основу медицинске документације, издате од стране референтне здравствене установе, односно лекарске комисије или од

изабраног лекара и лекара одговарајуће специјалности, коју је дужан да поднесе запослени за себе или за члана његове породице, неспорно произлази: да се ради о болести која изискује веће трошкове у поступку дијагностицирања (снимање скенером, магнетна резонанца, лекарски прегледи и др.), односно веће трошкове лечења (оперативни захвати, лекови и др.) или санирања, односно одржавања здравственог стања и радне способности (ортопедска и друга помагала и др.); да је у поступку излечења, односно санирања болести (постоперативни период код ортопедских, срчаних и других операција, санирање других здравствених обољења, инвалидност и др.) неопходна медицинска рехабилитација у амбулантно-поликлиничкој или стационарној установи, која се не може обезбедити, односно финансирати из средстава обавезног здравственог осигурања

- **за случај здравствене рехабилитације** - упућивањем запослених, изложених посебним здравственим ризицима на раду, хронично преморених и физички исцрпљених, на здравствено-превентивни одмор и на рану рехабилитацију, у циљу заштите здравља и спречавања професионалних обољења, у складу са прописима који уређују здравствену заштиту и заштиту на раду
- **за случај инвалидности** - ако инвалидност (губитак или трајно смањење способности за рад), која је утврђена од стране надлежног органа решењем о инвалидности, захтева повећане трошкове у функцији одржавања здравствених, професионалних и радних способности.

Исплата солидарне помоћи за случај болести, уз прописано пореско ослобођење, може се вршити ако је основ за давање такве помоћи садржан у колективном уговору, односно другом општем акту послодавца и ако је о давању помоћи донета одлука надлежног органа послодавца.

Приликом исплате солидарне помоћи за случај болести, исплатилац је дужан да организацији надлежној за послове платног промета, уз подношење прописаног обрасца у складу са Законом, поднесе и доказе о правној и медицинској основаности давања солидарне помоћи.

Запослени који је остварио солидарну помоћ за случај болести непосредном исплатом новчаног износа дужан је да послодавцу достави доказе да је исплаћена средства искористио у сврху у коју су одобрена (рачуни, извештаји здравствене или друге установе, оверена изјава и др.).

Правилник о одређивању ортотичких, протетичких и медицинских средстава - производа који се хируршки уграђују у организам на која се не плаћа порез на промет производа прописује да се на следећа ортотичка и протетичка средства не плаћа порез на промет производа:

- протезе за горње и доње екстремитете комбиноване од следећих елемената, и то:
- стопала
- потколени делови
- колене јединице

- натколени део
 - зглобови кука
 - протезе за дезартикулацију кука
 - естетске облоге доњих екстремитета
 - естетске протезе за горње екстремитете
 - радне протезе
 - зглоб ручја
 - подлакатни део
 - лакатни зглоб
 - надлакатни део
 - рамени зглоб
 - естетске пресвлаке горњих екстремитета
- ортозе, и то:
 - за стопала
 - потколене ортозе
 - колене ортозе
 - натколене ортозе
 - ортозе за горње екстремитете
 - спиналне ортозе
 - ортопедска обућа
- очна помагала, и то:
 - стакла у диоптријама и наочаре са стаклима у диоптријама
 - лентикуларна стакла и наочаре са лентикуларним стаклима у диоптријама
 - бифокална стакла и наочаре са бифокалним стаклима
 - стакла са призмом - фолијом и наочаре са призмом - фолијом
 - пластична стакла у диоптријама и наочаре са пластичним стаклима у диоптријама
 - контактна сочива са диоптријом (тврда, гаспермеабилна или мека)
 - очне протезе (пуна, љуспа, орбитална и мобилна)
 - бели штап за слепе
 - наочаре са тамним стаклима од пластичне масе за слепа лица
 - Брајева писаћа машина
 - репродуктор
 - наочаре са специјалним системом сочива (телескопске наочаре)
 - Брајев сат за слепе (ручни или џепни)
- слушна помагала, и то:
 - слушни апарати амплификатори (заушни апарат који се веже за ухо, апарат уграђен у наочаре за ваздушну спроводљивост, апарат за коштану спроводљивост у виду вибратора у наочарима или на рајфу)
 - шкољке и батерије за слушни апарат

- помагала за омогућавање гласа и говора - апарат за омогућавање гласа и говора (трахеозофагеална протеза или електроларингс)
- стоматолошке надокнаде, и то:
- покретне протезе (парцијалне и тоталне)
- покретни ортодонтски апарати
- остала помагала, и то:
- апарати за лечење урођених ишчашења кукова код деце и терапијске гаћице
- инвалидска колица - обична
- електромоторна инвалидска колица
- тоалетна инвалидска колица
- болнички кревет са трапезом,
- антидекубитални душек,
- хидраулична дизалица за непокретне,
- утега за умбиликалну, ингвиналну или феморалну килу,
- суспензоријум и појас за ослабљени трбушни зид,
- дрвене подпазушне штаке,
- надлактичне штаке дрвене и металне,
- ортопедски штап са кривином,
- дубак или сталак за ходање са или без точка,
- вештачка дојка,
- вештачки нос,
- вештачка ушна шкољка,
- колостоме, уростоме и илеостоме,
- урин-кесе и пелене за одрасле,
- концентратор кисеоника,
- распршивач и инхалатор,
- пулсативна пумпа,
- апарат за одређивање шећера у криви, тест траке за одређивање шећера у крви и шприцеви и игле.

За остваривање ових олакшица потребно је да се, у зависности од врсте ослобођења које се жели остварити заинтересована лица обратe свом послодавцу или фонду код кога се остварује право на здравствено осигурање.

У правном систему Републике Србије особама са инвалидитетом пружају се повластице у унутрашњем путничком саобраћају.

Повластице се односе на следећа лица:

- слепа лица;
- лица оболела од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести;
- лица оболела од плегија;
- лица оболела од церебралне и дечије парализе и мултиплекс склерозе
- као и пратиоци ових лица.

Ова лица имају право на повластице у унутрашњем путничком саобраћају под условом да имају пребивалиште у Републици Србији.

У унутрашњем путничком саобраћају слепо лице и лице оболело од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести, плегија, церебрална и дечија парализе и мултиплекс склерозе има у току једне календарске године право на шест путовања са повлашћом у износу:

- 75% од редовне цене за путовање железничким, друмским и поморским, односно речним саобраћајем;
- 50% од редовне цене превоза за путовање ваздушним саобраћајем.

Једним путовањем у унутрашњем путничком саобраћају сматра се одлазак из полазног у одредишно место (вожња у одласку) и повратак из одредишног у полазно место (вожња у повратку).

Пратилац има право на бесплатну возњу у железничком, друмском и поморском, односно речном саобраћају и на повлашћу од 50% од редовне цене возње у ваздушном саобраћају, у случајевима кад прати инвалидно лице, путује по то лице или се враћа после праћења таквог лица.

Инвалидно лице и његов пратилац имају право на повластице за превоз у било ком разреду, односно класи, у возу (пословни, експресни, брзи и путнички), односно на броду, као и за економску класу у авиону.

Право на повлашћу инвалидно лице остварује на основу књижице за повлашћену возњу. Књижицу издаје:

- Савез слепих и слабовидих Србије за слепо лице
- Савез удружења дистрофичара Србије за лице оболело од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести
- Савез параплегицара и квадриплегицара Србије за лица оболела од параплегије и квадриплегије
- Савез за церебралну парализу, дечју парализу и плегије за лице оболело од церебралне парализе, дечје парализе и плегије

- Друштво мултиплекс склерозе Србије за лице оболело од мултиплекс склерозе.

Што се тиче повластица приликом паркирања и заустављања возила, особе са инвалидитетом остварују права зависно од аутономних прописа локалних власти. Зато је потребно да се заинтересована лица обратe општини на којој имају пребивалиште и да стране надлежних органа за питање саобраћаја буду информисани о могућностима повлашћеног третмана када је у питању паркирање и заустављање возила на територији на којој врше превоз сопственим возилом.

У великим градским срединама, постоје видно обележена места за паркирање возила особа са инвалидитетом.

У току су преговори са надлежнима из Министарства за капиталне инвестиције (Сектор за саобраћај) око уклањања архитектонских баријера, односно прилагођавања свих пратећих елемената саобраћајне инфраструктуре, да би се особама са инвалидитетом омогућило што лакше кретање сопственим возилом.

Област грађевинско-урбанистичких прописа

Закон о планирању и изградњи из маја месеца 2003. године није прописао санкције за извођаче радова на објектима која нису учињена приступачним и прилагођеним особама са инвалидитетом. Као олакшавајућу околност прописује да се за доградњу односно адаптацију објекта у циљу уклањања архитектонских баријера не захтева накнадна грађевинска дозвола него да је довољно добити сагласност на идејни пројекат.

Подзаконски правни акт, *Правилник о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са несметаним кретањем деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица* ("Службени гласник РС", бр. 18/97) разрађују се урбанистичко-технички услови (у даљем тексту: услови) за планирање простора јавних саобраћајних и пешачких површина, прилаза до објеката и пројектовање објеката (стамбених, објеката за јавно коришћење и др.), као и посебних уређаја у њима, којима се обезбеђује несметано кретање деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица (у даљем тексту: лица са посебним потребама у простору).

Објекти за јавно коришћење, у смислу овог правилника јесу:

- болнице
- домови здравља
- школе
- домови за старе
- рехабилитациони центри
- спортски и рекреативни објекти
- банке

- поште
- пословни објекти
- саобраћајни терминали
- објекти за потребе државних органа и органа територијалне аутономије и локалне самоуправе и други објекти.

Места за паркирање возила која користе лица са посебним потребама у простору предвиђају се у близини улаза у стамбене зграде, објеката за јавно коришћење и других објеката и означавају се знаком приступачности. Најмања ширина места за паркирање возила са посебним потребама у простору износи 350 цм.

Приликом реконструкције постојећих објеката примењују се одредбе овог правилника ако то дозвољава локација, конструкција и други услови грађана.

За остваривање права о повластицама у унутрашњем саобраћају потребно је да се заинтересована лица обратe наведеним Савезима.

Закључак

На крају, важно је напоменути следеће. Многи закони који регулишу одређена права инвалида нису хармонизовани са релевантним међународним правом, нарочито са законима Европске Уније.

Сектор за заштиту особа са посебним потребама ће посебно радити на томе и покретаће процесе за уклањање свих препрека како би се и физичка и социјална средина учинила приступачним особама са инвалидитетом и постигла њихова потпуна интеграција у свим сегментима живота.